

İslam'ın Hayat Anlayışı

(Konferans)

**Konuşan
Hasan Hüseyin VAROL**

1968

Takdim :

1968’li yıllarda benim etkisi altında kaldığım materyalist düşünce ve hareketlere karşı çevremdeki genç dimağları uyaramak, onları, içerisinde yaşamaya mecbur oldukları toplum hayatında özellikle inanç ve düşünce dünyalarında karşılarına çıkabilecek düşünce akımlarına karşı kendilerine bilgi vermek isteğiyle bu tür konuşmalar yapageldim. Şimdi bunları yeniden gözden geçirdim. Bazı yerlerini güncelleştirdim.

Ancak, bunu bir kitap haline getirip, okuyabilecek insanlar için bastırma gücüm yok. Şayet ileride bunun faydalı olabileceğine inanan birisi çıkar da bölümlendirir, fihristlendirir ve bir kitap formatı içinde düzenlemesini yapar da piyasaya sürerse memnun olurum. Yoksa kütüphanemde bir hatıra olarak bulunması bile benim için rahatlatıcı bir olay olur. Hiç değilse çektiğim emekler, harcadığım zaman ve ömürler boşa gitmemiş olur, diye düşünürüm.

10 Ekim 2004

Konya

Hasan Hüseyin VAROL

İSLAMIN HAYAT ANLAYIŞI

İnsan hayatını şekillendiren sistemler, temelde ya toplumu esas alır, sosyalizm gibi, ya ferdi esas alır, kapitalizm gibi. Sosyalizm toplumdur. Bunun uzantısı olarak da devletçidir. Bunun uzantısı olarak da siyasette totaliterdir, disiplincidir. Kapitalizm ferdiyetçidir. Bunun uzantısı olarak da devletin alanını mümkün olduğunca daraltmaya çalışır. Bunun uzantısı olarak da siyasette liberaldir. Disiplini, devlet ve toplum baskısını sevmez.

İslama gelince o insan soyunu ferdi ve toplum olarak birlikte esas alır. Yani İslamın hayat anlayışı, hayat bakışı hem bireyseldir, hem toplumsal... Bunun uzantısı olarak da hem devlete değer verir ve onu esas alır, hem ferdi esas alır, ona değer verir. O nedenle İslam devletçi olamaz, ferdi de olamaz. Yine bunun uzantısı olarak İslam totaliter bir sistem kuramaz, keza liberal bir sistem de kuramaz. İslam toplumunda hem devletin hakkı ve hududu var hem ferdi hakkı ve hududu vardır. Kendine has bir disiplin içerisinde insan soyunun yaşamasını düzene koyar.

Bunlar, gerek şimdi gerekse geçmişte aşırı sağ, aşırı sol, ortanın sağ ve ortanın solu gibi bölümlere ayrılmıştır. Ortanın kendisi nerededir, bunu arayan ve soran yoktur. Kendi içerisinde bölümlere uğrayan bu sistemlerin kaynağı tamamen “beşeri”dir. Yani insan aklının ürettiği sistemlerdir.

Bunlar kendi içlerinde ve kendi aralarında tarihi mücadeleyi sürdürme halindedirler. Aşırı sağ ile aşırı solun mücadelesi insan soyuna çok pahalıya mal olmuştur. Ortanın sağ ile ortanın solu da kendi içerisinde ya devlete ağırlık vermiş, ferdi ihmal etmiştir, ya ferde ağırlık vermiş devleti ihmal etmiştir. Fertle toplum, yani fertle devlet arasında bir türlü dengelyi kurabilmeleri mümkün olmamıştır. Şu anda tüm dünya,

bunun kargaşasını ve kaosunu yaşamaktadır.

Ortaya, orta yola, yani “itidal” yoluna kimse eğilip bakmamıştır. O yol, “İslam” adını taşıyan yoldur. Lakin, insanlar aleminde öyle bir rüzgar estirilmiştir ki, bütün insanlar İslam için; “O bir dindir. Din kurallarıyla, insanların yaşamları biçimlendirilemez. Din ayrı, dünya ayrıdır. Devlet sadece dünya işleriyle ilgilenmelidir. Din ve öteki dünya inancı fertlere bırakılmıştır. Artık bundan sonra devletler ve toplumlar, “laik” olmak zorundadırlar.” gibi düşünce ve görüşlerle insanlar, “seküler = dünyevi” bir yaşantı benimsemişlerdir. Daha doğrusu zorla kabul ettirilmişlerdir.

Bu zihniyet ve düşüncedir ki, insan soyunun asıl aradığı dengeyi, itidal yolunu, yani İslam’ı bulmasını engellemiştir. Çünkü onunla arasına yıkılmaz bir duvar örmüştür. Beşeri sistemlerin bunaltıcı karanlığını, aydınlık sanmıştır. Bir bakın insanlar alemine!.. Allah için bir daha bir daha bakın, ne göreceksiniz!..

Etnik gruplaşmalar hızlanmıştır. Devletler birbiriyle boğuşur haldedir. Devlet ve toplumlar, kendi içlerinde deniz dalgalarını andıran boğuşmanın durulmaz ve durdurulmaz kaynaşmasının görüntülerini vermektedir. Toplumlar ve bireyler, tamamen seküler bir hayatın çilesini çekmektedir. İnsan, yine insan yemektir. İffet, namus, haysiyet, şeref namında neler varsa, ayaklar altındadır. İnsanlara kan ve gözyaşı verilmektedir.

Bunları önlemeye, hiçbir devletin gücü yetmeyecektir. Bir yerde yangını söndürseler, hemen bir başka yerde yanma başlayacaktır, başlamaktadır. Çünkü bunun asıl sebebi, insanla İslam arasının açılmış veya perdelenmiş olmasıdır.

Çünkü İslam, fertle ilgilenirken toplumu ihmal etmez. Toplum düzenini korumak için devlet gücüne ihtiyaç vardır. İslam bunu böyle kabul ederken, ferdin hak ve özgürlüklerini devletin çiğnemesine de izin vermez. İslam seküler değildir. Ama, sekülerce düşünen bir insan kadar bu dünya hayatına

ağırlık verir, değer verir. İslam, sadece uhrevi hayatı kabul etmez. Lakin, uhrevilik ruhunun insan hayatındaki önemini açık ve net olarak ortaya koyar.

İslam, sosyalizmin devletçiliği kadar devleti benimser fakat, liberalizmin serbestisi kadar da fertlerin ve toplumların özgürlüğünü savunur. İslam, kapitalizmin egoizmi kadar bencil fakat, sosyalizmin toplumculuğundan daha ileri insancıl ve diğerkâmdır. Beşeri sistemlerin bu noktada tıkandığı gayet açıktır. Onlar arasında denge yoktur. Hep mücadele vardır.

İslam, fertle toplumu, dünyayla ahireti, düşünceyle hareketi, bilgiyle işlemi, imanla ibadeti, planla uygulamayı, tasavvurla gerçeği birlikte götürür. O yüzden İslam, teori-pratik bütünüdür. Teorisiz pratiği tasvip etmediği gibi, pratiksiz teoriyi de tasvip etmez. Eğer bilgi varsa, düşünce varsa bunun uygulaması da olmalıdır. Eğer kişi inanıyorsa, bu iman gereğinin onda iş olarak, amel olarak görünmesi gerekir. Eğer kişi düşünüyorsa, onun hareket haline gelmesi lazımdır.

Dünya hayatı varsa, ahiret hayatı da vardır. Ahiret inancı varsa, bu dünyadaki hayat üzerinde bunun etkisi görülmelidir. İnsanın yaratılıştan gelen yapısının gereğidir bunlar...

ÖRNEKLER

İslam'ın bu görüşünü pekiştirecek belgelerden bazıları şöyledir:

Kur'an-ı Kerim'in Kasas suresinin 76. ve devamı olan ayetlerinde, Karun isminde dünyaperest bir adamın durumunu anlatır. Karun, Hz. Musa'nın toplumunda çok zengin, varlıklı birisiydi. Halka tepeden bakardı. Sahip olduğu hazinelerin anahtarlarını güçlü, kuvvetli bir ekip zor taşırdı. Halk bir gün ona:

“Ey Karun! Çok fazla böbürlenme. Allah, böyle olanları sevmez. Allah'ın sana verdiği dünyalıklarla ahiretini kazanmaya çalış. Ama,

dünyadaki alacağın nasibi de unutma. Allah, sana nasıl ihsan ve iyilikte bulunmuşsa, sen de insanlara aynı şekilde ihsanda ve iyilikte bulun. Çünkü Allah, karıştıracılık yapan kişileri sevmez.” demişti.(Kasas:76,77)

İşte burada, halkın dilinden Allah, insanların ahirete yönelik çalışma yaparak hareket etmesi gerektiğini anlatırken, dünyadaki nasibini de unutmaması gerektiğini ifade ediyor. Sadece dünyeviliğin doğru olmadığını, bu şahsın bütün malıyla mülküyle yok olmasını, hatta ona imrenenlerin pişman olacaklarını örnek vererek anlatmıştır. Burada bir Türk atasözünün yeri gelmiştir: “Hiç ölmeyecekmiş gibi dünyaya, yarın ölecekmiş gibi de ahirete çalış!” İşte, İslam’ın ve Müslüman’ın, hayat anlayışı, dünya görüşü...

Kur’an-ı Kerim, Furkan suresinin 61. ve devamı olan ayetlerinde, İslam terbiyesi almış insanları anlatır. Onların olgunluğunu, Allah ile olan ilişkilerini, fert ve toplumla olan münasebetlerini, ahiretteki tehlikelerden korunmak için Allah'a ilticalarını anlatır. Ekonomik tutum ve davranışlarını da:

“Ve onlar bir yardım veya harcama yaptıkları zaman, ellerinde avuçlarında ne varsa verivermezler ama, hiçbir şey vermeyerek cimrilik de etmezler. Bu ikisi arasında bir tutum ve kıvamda hareket ederler.”

demek suretiyle hayatlarının daima orta yol, doğru yol ve itidal yolu üzerinde olduğunu beyan eder.

Yine Kur’an-ı Kerim, Bakara suresinin 200. ayeti ile 201. ayetinde de:

“İnsanlardan bazıları: “Ey Rabbimiz, bize

vereceğini sadece dünyada ver.” diye dua ederler. Bunların ahirette hiç nasipleri yoktur.!”

der. Evet, çünkü bunlar, istediklerini dünyada almışlardır.

“İnsanlardan bazıları da “Ey Rabbimiz, bize hem dünyada iyilik güzellik ver hem de ahirette iyilik güzellik ver. Ve bizi ateşin azabından koru.” derler. İşte bunlara, kazandıklarından nasipler vardır.”

buyurur.

İşte, İslam’ın ve Müslüman’ın hayat anlayışı, dünya görüşü budur, böyledir. Sadece dünyaya bakmak, insanın yaratılışına da, gerçeğe de uygun değildir.

Allah’ın son elçisi Hz. Muhammed (a.s.) da Deylemi’nin Enes (r.a.) den rivayet ettiği hadis-i şerifinde:

“Sizin hayırlınız o kimsedir ki; dünyası için ahiretini, ahireti için de dünyasını terk etmeyen, halkın sırtına yük olmayan kimsedir.”

buyurur... Ayeti kerimelerin işaret ettiği mana burada da kendisini gösteriyor.

Gerek Kur’an-ı Kerim, gerekse Hz. Peygamber (s.a.v.) biz müslümanların her konuda örneğimiz ve önderimizdir. Onların bu haber ve hareketlerinden anlıyoruz ki İslam, hayata tek gözle bakmaz. Yani, hayatın sadece “dünya hayatından ibaret” olduğunu düşünmez. “Ahiret hayatı” diye de bir hayat gerçeğine inanmak zorundadır. Aksi halde mümin olmaz.

İnsanın böyle inanması gerektiğinin sebebi, hem insanın yaratılışı itibariyledir, hem de evrenin yaratılışı itibariyledir. İnsan yaratılışında bir “ruh”, bir de “beden” unsuru vardır ve insan, bu iki unsurdan oluşmuş bir bütündür. Aynen bunun gibi evrenin yapısı da böyledir: “Metafizik ve fizik” diye bilinen iki

temel unsurun birleşmesinden “evren bütünü” ortaya çıkmıştır. Evreni sadece “maddi ve fiziki” evren olarak düşünmek ne kadar yanlış ise, insanı da sadece “beden ve fizyolojik” olarak düşünmekte o nispette yanlıştır.

Konuşmamızın bundan sonraki bölümü işte bu iki temel prensibin incelenmesi ve araştırılması üzerinde cereyan edecektir.

Madde nedir? Ruh nedir? Şeytan kimdir? İnsan kimdir? Ve Allah nasıl bir zattır?

Bunlar üzerinde konuşacağız inşaallah.

MADDE NEDİR?

Madde kelimesiyle ifade edilen “şey” varlık manasını taşır. Varlık, yaratılmış, sonradan oluşmuş “şey” demektir. Şu halde madde eşittir: varlık, şey, olay, gerçek. Zamana ve mekana bağlı “var” olan şey...Madde...

ÜÇ VARLIK TEORİSİ

Varlık deyince hatırimıza üç tür varlık gelmelidir. Bilindiği gibi varlık mefhumu var olan bir şeyi ifade eder. Acaba bu var olan şey nasıl bir “var”dır...? Bu sorunun cevabını ancak var olan şeyin kendisini bize tanıtan vasıfları ve nitelikleri verir.

Şimdiye kadar insanoğlunun tanıdığı var, üç “şey” üzerinde toplanmaktadır:

1- **Tek varlık:** Soyut ve tekdir. İkincisi ve ikisi olmayan tek ve soyut varlık. Buna *mutlak varlık*, *hakiki varlık*, *mutlak vücud*, *hakiki zat* isimleri verilir. İleride izah edilecektir.

2- **Soyut varlıklar:** Cinsleri çeşitlidir. Ancak, tek tek vardırırlar. Bireysel ve toplumsal olarak bulunurlar. Başlangıçları ve sonları vardır. Mekan ve zaman aşımına bağlıdırlar. Var olurlar, yok olurlar. Vücut yapıları mürekkep ve somut değil,

basit mücerred yani soyutturlar. Bu soyutluk içerisinde bireysel ve toplumsal yaşarlar. Bir taş ya da bir demir gibi kütleleşmezler. Toplumsal yaşamları insanları toplumsal yaşamlarına benzer. Fakat vücut yapıları soyut ve basittir. Bunlara;

Ruhlar,
Melekler,
Cinler,
Şeytanlar denir.

Eskiden bunlara “**nüfus-u mücerrede = soyut varlıklar**” denirdi. Aynı varlıklara “**ukulü mücerrede**” dahi diyebilirsiniz. Gerçi eskiler ukulü mücerredeyi ayrı kabul ederlerdi. Fakat hepsi var olduklarına göre biz bunlara soyut varlıklar diyeceğiz.

3- **Somut varlıklar:** Bu tür varlıkların da cinsleri değişiktir. Buların aslı da özü de nihayet soyut bir varlıktır. Fakat bunlar birleşirler, toplanırlar, kütleleşirler. Büyürler ve küçülürler, şekil ve biçim değiştirirler. Yer ve zamana bağıdırlar. Bir asıdan başka bir asıla dönüşürler. Uzarlar kısalırlar, genişler daralırlar, yükselir alçalırlar ve sayılırlar. Sertlik, yumuşaklık, akıcılık, durgunluk bunların niteliklerindedir. İşte varlıkların bu türden olanlarına “**madde**” denir. Ayrıca “somut” varlık dahi denilir.

Eğer maddeyi bir soyutlamaya tabi tutarsanız, sonunda bir soyut varlık elde edersiniz. Genellikle buna “enerji” denmektedir. Fakat bu soyut varlık somutlaşma niteliğine sahiptir. Enerjinin maddeye ve kütleyle dönüşmesi gibi...

KUR’ANDA MADDE KAVRAMI

Kur'an-ı Kerim'de maddi varlık ve olayları anlatan pek çok

ayeti kerime vardır. Bunlardan bir tanesini buraya almak istiyorum.

Bakınız, Bakara suresi ayet 64'te maddi varlıklar nasıl anlatılıyor.

<< Şüphesiz, göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün değişmesinde, insanların faydasına olan şeyleri denizde taşıyıp giden gemilerde, Allah'ın gökten su indirip onunla, ölmüş olan yeri dirilterek üzerine her çeşit canlıyı yaymasında, rüzgarları ve yer ile gök arasında emre hazır bekleyen bulutları evirip çevirmesinde, elbette aklını kullanan bir topluluk için (Allah'ın varlığına ve birliğine) deliller vardır. >>

Bu ayeti kerimede beyan edilenlerin hemen hepsi, bizim insanlar alemindeki bilgilerimize göre tamamen maddi varlıklar ve “şeyler”dir. Örneğin; gökler, yer, denizler, gemiler, sular, yeryüzünde meydana gelen tüm bitkiler, canlı varlıkların bütün türleri, bulutlar ve benzeri elle tutup gözle gördüğümüz, burnumuzla kokladığımız, ağzımızla tattığımız, kulaklarımızla işittiğimiz şeylerin hepsi birer maddi ve somut varlıklardır.

Buna karşılık, içinde bulunduğumuz evrenin sadece bunlardan oluşmadığını, bunların yanında aklımızla, kalbimiz ve gönlümüzle de tespit edebileceğimiz veya sağlam haberle hakkında bilgi ve iman sahibi olacağımız “ruhsal” varlıkların da varlığını kabul etmek zorundayız. Şimdi de bunları incelemeye geçelim.

Ruh Nedir?

Asırlar boyu insanoğlunu meşgul etmiş, uğraştırmış ve peşinden sürüklemiş bir şeydir ruh... Denilebilir ki, insanlığın hayatında inanç ve düşünceye en büyük tesiri yapan şey bu olmuştur.

Bir devir gelmiş ruhun tamamen varlığı inkar edilmiş, bir devir gelmiş son derece hayata hakim kılınmıştır. Bu mücadele henüz durmuş değildir. Her çağda olduğu gibi içinde bulunduğumuz çağda da bütün şiddet ve kuvvetiyle bu mücadele devam etmektedir. Bu mücadelenin ağırlık noktasını teşkil eden sorular şunlardır :

Ruh var mıdır? Var ise ne ile ispat edilir? Alemin aslı madde midir, yoksa ruh mudur? Varlıkları yaratan ruh mudur, yoksa madde mi ?...

Bu sorulara cevap vermek için insanoğlu çeşitli kollardan aramaya geçmiş, gruplara ayrılmış, değişik düşünceler öne sürmüştür. Uzun uğraşmalara rağmen maddi bir varlık gibi tespiti mümkün olmamış, fakat inkarı da mümkün olmamıştır.

Bir insan cemiyeti ; *“insan, sadece ruhtan ibarettir”* düşüncesiyle yönetilir ve toplum sadece ruhun emrine teslim edilirse bir takım tehlikeler doğacağı gibi, şayet bir cemiyet; *“insan sadece bedenden ibarettir”* düşüncesiyle yönetilir ve toplum sadece maddenin emrine teslim edilirse, orada da aynı şekilde tehlikeler doğacaktır. Böylece insanoğlu, bazen ruhun hakimiyeti, bazen de maddenin hakimiyeti altında yuvarlanıp gidecektir. Nitekim şimdiye dek hep böyle olmuş ve insanoğlu bir türlü dengeli yaşayırsa, *“insan bütünü”* olma derecesine geçememiştir.

Halen içinde yaşadığımız çağda insanlığın hayatına tamamen *“maddenin esas”* olduğu inancı ve zihniyeti hakimdir. Bu yüzden meydana gelen buhranların, bunalımların, ızdırap ve felaketlerin giderilmesi için *“ruhun da var olduğu”* inancına dönülmesinin şart olduğu ileri sürülmekte ve yeni teklifler yapılmaktadır.

Acaba insanlar, tekrar ruh ağırlıklı bir hayata dönerlerse, yani hayatlarına ruhun ihtiyaçları hakimiyeti gelirse netice nasıl olacaktır? Geçmişte görülen tehlikeler tekrar geriye gelir mi? Çünkü ruhun, yani ruh eğitiminin ön plana alındığı devirlerde insan cemiyetinin fertleri umumiyetle derviş ruhlu, rindane

tipler halinde yaşamışlardır. Bu hal ilerledikçe cemiyet hayatında dengesizlikler ortaya çıkmış ve maddi ihtiyaçlar geriye itilmiştir. Bu yüzden cemiyet geri kalmış ve madde planında ileri giden cemiyetler tarafından mahkum edilmiştir. İnsan soyu tarihinde bunun örnekleri çoktur.

Bedeni ihmal ederek ruha, ruhî eğitime öncelik tanıyan cemiyetin bu durumu, “*maddi ilerlemenin öne alınmasının şart olduğu, dolayısıyla da ruhun inkar edilmesinin gerektiği*” düşüncesini doğurmuştur. Eğer insanlığın geçmiş hayatı bu açıdan ele alınırsa, geleceğin nasıl olması icap ettiği üzerinde bir ışık bulunabilir... spirtüel bir dünya mı, seküler bir dünya mı, yoksa ikisini birlikte ortaya koyan mutedil ve dengeli bir hayat mı?

Bütün bunlar karşısında ele alınması gereken bir konu vardır : İNSAN VE İNSAN HAYATI... Bu sebeple biz, obje olarak insanı ve onun hayatını esas alan bir görüş üzerinde ısrar ediyoruz. Bütün meselelere insan açısından bakacağız. Ölçümüz insan olacaktır. Çünkü, bu dünya üzerinde kendisine hitap edilebilecek tek varlık insandır. Huzur ve rahata, hizmet ve alakaya en çok muhtaç olan varlık insandır. Peygamberler, filozoflar, idareciler, sistemler, kitaplar ve doktrinler hepsi insanı hedef ve muhatap seçmiştir. Dünya ve kainatın içerisinde bulunan her şey insanın hizmetinde ve onun için yaratılmış durumdadır. Bütün varlıklar insan için çalışmaktadır. Bu durumu Şeyh Sadi Şirazi Gülistanında şöyle anlatır:

“Bulut, rüzgar, ay, güneş, yıldızlar hepsi işlerinde çalışıyorlar ve onun için çalışıyorlar ki insan, eline bir ekmek geçirebilsin ve onu gaflete düşmeden yiyebilsin..”

İnsan bu olduğuna göre, onun hayatına hakim olan düşünceler çok zaman onu tehlikelere atmıştır. Yeniden başka bir tehlikeye düşmemesi için, ayrıca bugün içine düştüğü

maddilik felaketinden de kurtulması için insana yeni bir yol göstermek zarureti vardır. Fakat bu yol ne bugünkü, ne de dünkü yollar gibi tek taraflı olmalıdır. Bu yol insanın hem maddi hem de manevi ihtiyaçlarını aynı değerde ele alan ve dengeli bir yaşayışa götüren bir yol olmalıdır. Bu ise ancak Kur'an-ı Kerim'in gösterdiği yol olabilir: İslam yolu, itidal yolu olabilir.

Bundan önceki konuşmalarımızda, genel olarak meselelere temas etmiştik. Bundan sonra ise meselelerimizin derinliğine ve detayına inmek arzusundayız... Demiştik ki; insan ne sadece ruhtan ne de cesetten ibarettir. O hem cesedin hem de ruhun ihtiyaçlarını aynı değerde ele almak zorundadır. Çünkü ruh ve cesetten mürekkep şuurlu varlığa biz **“insan”** diyoruz. Varlıklar ise kendi yapıları icabı hem spirtüel hem de materyal bir niteliğe sahiptirler. Ve böyle bir mürekkep yapıya sahip olan varlıklara biz **“alem”** diyoruz. Varlıkların bu niteliği ise en açık olarak insanda görülmektedir. İnsanı da içerisine alan **“alem”** ise kendi dışında kuvvet, kudret ve şuur sahibi bir **“zat”** tarafından yaratılmış ve onun tarafından idare edilmektedir. Böylece vermiş olduğumuz bu hükmü Kur'an-ı Kerim'e göre ele almak zarureti duymuyoruz. Önce insanın bu iki yönlü yapısını inceleyelim.

Acaba Kur'an-ı Kerim ruh hakkında ne buyuruyor?

RUH ÜZERİNE KELİMELERİN ANLAMI

Kur'an-ı Kerim'in ruh hakkında söylediklerini anlayabilmek için ruh kelimesinin nereden geldiğini ve bu köke bağlı kelimelerin neler hakkında kullanıldıklarını tespit etmekte fayda görüyoruz.

Sözlüğümüzü açalım ve ruh köküne bağlı kelimeleri sıralayalım.

Rahatlık, rahmet, yani iyilik, kolaylık. Tatlı, güzel ve temiz rüzgar.

Ruh, riyah, ervah : Uçucu maddeler demektir. Can ve canlar demektir. Meleklerle ve cinni denilen görünmez varlıklara “ruhani varlıklar” denir ki çoğulu “ruhaniyyün” dür. Temiz ve iyi bir yere “revhani” denir.

Rah : Öğleden sonra ikindinin serinliğinde yürümeye denir. Bir de dilimizde şöret bulmuş “rayiha” vardır ki, bir şeyin kokusu demektir.

Mürevvih : Rahatlatan. Yelpaze sallayan, teravih kıldırın, dinlendiren demektir.

Eğer sözlüğümüzdeki bu köke bağlı kelimelerin hepsini alacak olursak büyük yekun tutacaktır. Fakat örnek olması bakımından bu kadarını kafi görüyoruz. Kelimelere dikkat edilirse kullandıkları şeyler hakkında bir kanaat sahibi oluruz.

Ravh : Köküne bağlı bu kelimelerin kullandıkları şeylerin mahiyeti genellikle incelik, zariflik, temizlik ve sevindirici bir nitelik taşır. Mesela ; “Rayiha”: Eğer koku güzel bir koku ise insana genişlik ve ferahlık verir. Ferahlayan insan daima kendisini hafif hisseder, üzerinden ağır bir yük alınmış gibi olur. Temiz bir rüzgar da insana bir neşe ve bir incelik verir. Kimyasal maddelerden uçucu olanlara da “ruh” ismi verilmektedir. Dilimizde meşhur olmuş bir söz vardır ki biz ona “sirke ruhu” deriz. Maddi varlıklar denilen katı şeylerin içerisinde bulunan enerjiye, kuvvete, elektriğe de “ruh” ismi veriliyor ki, buna şimdi dinamik kuvvetler yahut “oto dinamizm” denmektedir. Yine mesela, teravih namazı dinlenerek kılındığı için aynı köke bağlı teravih kelimesiyle zikredilmektedir. İç açıcı, neşelendirici yerlere ve manzaralara da “revhani” denir. Bizim “rüzgar” dediğimiz şeye de “riyh” deniliyor. Nitekim rüzgar yapan, serinleten alete Arapça’da “mirvaha” denmektedir.

Demek oluyor ki, bu tür bir yapıya sahip olan nesnelere genellikle ruh köküne bağlı bir kelimeyle ifade edebiliyoruz. Şimdi de Kur’an-ı Kerim’de bu köke bağlı olan kelimelerin kullandığı yerleri tetkik edelim...

RUH ÜZERİNE AYETLERİN ANLAMI

Kur'an-ı Kerim'de ruhla ilgili veya ruhsal olaylarla ilgili bazı ayetleri, konumuzu aydınlatması bakımından buraya almak gerekecek. Şöyle ki;

1-) Nahl: 5,6:

“Davarları da sizin faydalanmanız için O yaratmıştır... Akşamleyin getirirken, sabahleyin salıverirken onlarda sizin için ne güzel bir ziynet ve zevk vardır...”

Bu ayette geçen “cernalün” kelimesi güzelliği ve zevki ifade ediyor. Ancak “türhûne” kelimesi ise davarların akşam dönüşünü anlattığına göre, bunu davar sahipleri üzerinde bıraktığı tesir noktasından ele almak gerekiyor.

Manzara şudur :

Bizim köylerimizde yazın davarlar dağda yatarlar. İkinciye doğru çobanlar davarları köyün yakınına getirirler. Her gün aynı yere yatmaya alışan davarlar yerlerine yatınca, köyün kadınları ellerinde kovalarla koşa koşa neşe içerisinde süt sağmaya giderler. İşte davarların göğüsleri süt dolu olarak muhteşem bir şekilde gelmeleri davar sahiplerinde üstün bir sevinç doğurur. Adeta bir bayram havası eser. İnsanlar ferahlar. Halbuki davarlar dağa giderken bu sevinç pek duyulmaz. Ama yine de bir güzellik arz eder. Kur'an-ı Kerim insanlar üzerindeki bu ince tesiri belirtmek için olayı anlatırken, önce davarları dağdan dönüşünü, sonra da dağa gidişini tasvir ediyor. Ve davarların dönüşünü anlatan cümlede de “revaha” köküne bağlı “türhûne” kelimesini kullanıyor. Burada bir sevinç, bir huzur görüyoruz. İşte bu, rûhânî bir haldir. Maddi varlıklar gibi elle tutulup gözle

görülmez ama insanda bunun var olduğu da bir gerçektir. Ruha tesir ediyor, ruhun gıdası oluyor. Eğer insanda ruh denilen şey bulunmasa bunların ne anlamı olur ki...

2-) Yusuf 87:

hz. Yakup; “Ey oğullarım! Yusuf’la kardeşinden (bütün duygularınızla) bir haber arayın. Allah’ın “ravhından” ümidinizi kesmeyin. Zira hakikat şudur ki; kafirler güruhundan başkası Allah’ın “ravhından” ümidini kesmez...”

buyurdu.

Bu ayet-i kerimedeki “ravh” kelimesi insanın ruhunda bir rahatlık doğması veya içindeki, ruhundaki bir sıkıntıdan kurtulup içinde bir genişlik, ruhundaki üzüntünün yerine neşenin gelmesi anlamındadır.

Bilindiği gibi Yusuf’u kaybeden hz. Yakup, büyük bir sıkıntı ve üzüntü içerisinde kalmıştı. Yusuf’un öldüğüne inanmamıştı. Bunun için de hala ona kavuşmak ümidi içerisinde bulunuyordu. Allah’ın kendisine bir “ravh” sunacağını, ümidine kavuşturacağını biliyordu. Bu arada kardeşi Bünyamin de Mısır makamları tarafından tevkif edilmiş ve hapse konulmuştur. Bu iki olayın Hz. Yakup’a verdiği acı, ancak Allah’ın “ravhi” yani onun ihsan edeceği bir genişlik ve neşe olabilirdi. Evet hz. Yakup ümidini kesmemişti. Bunun için oğullarına yukarıdaki talimatı vermişti.

Neticede oğulları tekrar Mısır’a gittiler. Orada hz. Yusuf ile karşılaştılar. Bünyamin’le ikisini bir arada buldular. Hatalarını anladılar, özür dilediler. Sonunda hz. Yusuf onlara şöyle hitap etti:

“Şu benim gömleğimi götürün de onu babamın yüzüne koyun. İyice görür (bir hale) gelir. Bütün ailenizi de bana alıp getirin.”
(Yusuf :93)

Tam bu sırada, kabile Mısır'dan çıkarken Hz. Yakup şöyle konuştu:

“Eğer bana bunak demezseniz, inanın ki şu anda Yusuf'un (rihini duyuyorum).”

Bunun üzerine yanındakiler :

“Allah'a yemin ederiz ki, sen hala eski yanlışlığında berdevamsın.” dediler. (Yusuf :94,95)

Burada mühim bir ruhi olayla karşılaşyoruz.

Yukarıda rih=ravh kelimesinin kokuyu taşıyan rüzgar anlamında olduğunu görmüştük. Hz. Yusuf'un gömleğini yanında getiren kabile daha Mısır'dan çıkar çıkmaz Kenan diyarında bulunan Hz. Yakup, oğlu Yusuf'un kokusunu taşıyan rüzgarı yani onun rihini = kokusunu almıştı.

Aradaki mesafe çok uzundu. O günün insanlarına böyle bir şey söylense kabul edemezlerdi. Çünkü bu kadar mesafeden bu kokunun bir anda oraya gelmesi mümkün görünmüyordu. Fakat koku gelmiş ve Hz. Yakup'ta bunu almıştı. Bu bir gerçektir, ama buna kim inanırdı. Koku çok ince bir varlığa sahipti. Onun için onu taşıyan rüzgara da “riyh” deniyordu. Kokunun bir yerden bir yere gidebilmesi ancak “riyh” ile olur. Rayiha ile riyh birbirine o derece bağlıdır ki, bu bağlılık ve kaynaşmadan dolayı kokuya da “riyh” deniyor, kokuyu taşıyan havaya da “riyh” deniyordu. Aslında ise kokuyu taşıyan vasıtaya “rih” denirdi. Koku denilen o gayet ince varlığı taşıyabilmek için onu taşıyacak olan vasıtanın da ona uygun olması gerekiyordu. İşte bu sebeple rîh'in “riyah” ile yahut, rîh'in “rîh” ile bir yerden bir yere naklindeki inceliği Hz. Yakup'un etrafındakileri anlayamıyorlardı da Hz. Yakup “Ben şu anda Yusuf'un kokusunu alıyorum.” derken “şayet bana bunak demezseniz” diye de ilave etmekten kendini alamamıştı.

Kimsenin bu inceliklerden o çağlarda anlamadığı halde

Yakup (a.s.) peygamberî bir üstünlükle bunları anlamış, bilmiş ve tanımıştı. Onun bizzat yaşadığı bu hali başkaları inkar etse de mühim değildi. Bir hakikati ifade ediyordu Hz. Yakup. Fakat etrafındakiler kabul etmemişler ve Hz. Yakup'a "*Vallahi sen hala bunaklığında devam ediyorsun*" demişlerdi. Çünkü onlara göre Hz. Yakup'un söylediği şey akla uymuyordu. Mısır nere, Kenan diyarı nere...? Oradan ta Kenan'a koku mu gelir? Böyle olmayacak bir şeyden bahsetmek akıllılık değildi.

Olması her zaman mümkün olan bu gibi olayları, daha doğrusu "ruhsal" olayları herkes anlayamaz. Kendilerinde bu şartlar olmayanlar bu olayları bilemezler. Fakat bilen ve yaşayanlara da bunak demekten geri kalmazlar. Dün Hz. Yakup'a hakikati ifade ettiği için bunak diyenler, bugün bize aynı şeyleri söylüyorlar ve söyleyeceklerdir. Fakat bütün bunlara rağmen "riyahin" in "riyh" içerisinde hareketi devam edecektir. Yani koku havanın içerisinde bir yerden bir yere taşınmaya devam edecek, kabiliyetli insanlar da onu anlamaya, almaya, duymaya ve yaşamaya devam edeceklerdir. Dün Hz. Yakup'u kınayanlar, Hz. Yusuf'un gömleği gelince nasıl utanmışlarsa, hakikat meydana çıkınca onu inkar edenler de aynı şekilde utanacaklardır.

3-)

"Şimdi ona (ölene) gelince eğer o, mukarreblerden ise, artık rahatlık, güzel rızık ve naiym cennet (onundur)." (Vakıa : 88,89)

Bu ayeti kerimede "ravh" kelimesi vardır. Bu kelime de ravaha köküne bağlı kelimelerdendir.

Bir insan ölüm anında bir takım darlıklar, sıkıntılar, ızdıraplar içerisinde olur. Eğer o kimse mukarreblerden biri ise, yani Allah'ın sevdiği kullarındansa, öldükten sonra, onda görülen bu sıkıntı ve ızdırap kalmayacaktır. Artık o bir "ravh" içerisinde. Geniş ve rahat bir yerdedir. Sonra o yer güzel ve hoş kokularla bezenmiş, "reyhan" ile "ruhanileştirilmiştir." İşte

bütün bunlar insanı sevince, genişliğe, rahatlığa iç açılmasına götürür. Bu hal ise insanda ruhani bir yaşantıdır. Bunu ancak, ruhani bir yaşantı içinde olanlar bilir. Bu da ruhun varlığını gösterir.

4-)

“Onların (kafirlerin) bu dünya hayatında harc-ü sarf ede geldiklerinin misali, kendi kendine zulmeden bir milletin ekinlerini vurup kavurucu, soğuk bir rüzgarın hali gibidir. Aslında onlara Allah zulmetmedi. Fakat kendileri, kendilerine zulmettiler.” (Ali İmran : 117)

Bir millet sahip olduğu maddi imkanları fuzuli yerlere sarf ederse, nefساني ve şehvani arzularını tatmin yolunda harcarsa, yahut başkalarına kaptırırsa, bu gidişin neticesi o millet için büyük bir felaket olacaktır. Bu tür bir yaşayış, aynen ekinleri öldüren, kurutan bir rüzgara benzer. Dondurucu ve öldürücü bir rüzgar. Kendi kendilerine zulmeden, yani Allah'ın verdiği nimetlerin kadrini bilmeden elindeki imkanları israf eden milletler de kendilerine zulmetmiş sayılırlar.

Bu ayeti kerimede “rih” kelimesiyle ifade edilen rüzgar bir benzetme üzerine zikrediliyor ki, içinde öldürücü, kurutucu soğuk bulunan rüzgar deniyor. Demek oluyor ki burada “rih” kurutucu soğuğu içinde bulunduran bir vasıta durumundadır. Bedendeki ruhun, üzerinde taşıdığı haller nasıl bedene tesir ediyorsa bu da öyle olmuş.

5-)

“O sizi karada ve denizde gezdiren, sebeplerini hazırlayandır. Hatta siz gemilerde bulunurken, tatlı ve güzel bir rüzgarla gemiler, içindekilerle akıp giderken ve bu manzara ile sevince dalmışlarken birden bir fırtına çıkıverir de dalgalar her taraftan

onları sarıverir. İçindekileri dalgalar her taraftan kuşatmış, kurtuluş çareleri kalmamış zannına düşerler. Allah'ın dininde halis ve samimi kimseler olarak ona yalvarmaya koyulurlar. Ve derler ki, "Andolsun ki bizi bu felaketten kurtarırsan şeksiz, şüphesiz şükredenlerden olacağız." Fakat Allah onları selamete erdirince yeryüzünde yine haksız yere taşkınlık etmeye başlarlar." (Yunus :22)

Bu ayeti kerimede de yine ruhsal birtakım hadiseler görüyoruz. Geminin içindekilerin ruhunda bir neşe ve bir rahatlık meydana getiriyor. Sonra onlar bu neşeli yaşayışlarına devam ederken, birden bire bir fırtına çıkıyor. Ruhun o neşeli hali tamamen değişiyor, bu defa yerinde korkulu bir hava esiyor.

Evvelki neşeyi getiren nasıl "rihi tayyibe" yani güzel ve hoş bir manzara ise; ikinci korkulu havayı getiren de "rihi asıf" adı verilen, denizi dalgalandıran şiddetli rüzgar ve kötü manzaradır.

Demek ki o latif varlık olan rüzgar, yani "riyh" iyi bir taşıyıcı olduğundan hem neşenin hem de korkunun ruhta doğmasına ve böylece de insan hayatında değişikliğe sebep oluyor. İster katı ve sıvı cisimlerde, ister ince ve uçucu cisimlerde görülen değişme, gelip insanda düğümleniyor ve onda şuur ve bilinç oluyor. Ve de bir ruhun varlığını gösteriyor.

Rüzgar denizi etkiler, deniz korkunç dalgalarıyla gemiyi kuşatır. Ama neden insan bunlardan alınır? Kurtuluş ümidi kalmayınca da neden Allah'a yalvarmaya yönelir? Durup dururken neden bu hale düşer? Çünkü insan denilen varlığın bedeninde bir de "ruh" denilen bir gerçek vardır. Bu ruha tesir eden olaylar, insanın bizzat ruh ve beden olarak kendisinde görünüyor.

6-)

“Rablerini inkar eden kafirlerin işleri, fırtınalı bir günde rüzgarın şiddetle savurduğu bir kül yığınına benzer. Kazandıklarından hiçbir şeyi ellerine geçiremezler. İşte bu, sapıklığın ve haktan uzaklığın ta kendisidir...”
(İbrahim :18)

Bu ayeti kerimede, fırtınalı günlerde rüzgarın yani, o latif varlık olan “rihin” bizzat içerisinde taşıdığı güç ve tesirle tozu toprağı ve kütleleri nasıl tarumar ettiğini, dağıtıp ortadan kaybettiğini müşahede ediyoruz.

7-)

İsra :69 : Yukarıda Yunus suresindeki deniz ve rüzgar olayını bu ayeti kerimede de görüyoruz. Burada da yine vasıta olarak “rihi kasıf”, kırıp döken bir fırtına kullanılmaktadır. İçerisinde öyle bir güç taşıyor ki; önüne geçmek mümkün değildir. Fakat biz, ne o fırtınayı görüyoruz, ne de taşıdığı tahrip gücünü. Fakat, bunlar bizim ruh dünyamızda pek çok değişikliğe sebep oluyorlar.

8-)

“Kim Allah’a eş koşarsa o, yüksekte düşüp de parçalanmış ve kendisi kuşun kaptığı, yahut rüzgarın uzak bir yere attığı nesne gibidir.”
(Hacc: 31)

Burada Allah’a eş ve ortak tutan kafirlerin, içinde buldukları “ruhsal durum” anlatılmakta ve onlar, yüksek bir yerden düşüp de parçalanan ve parçaları kuşlar tarafından kapılan birisine benzetiliyor. Ayrı bir benzetişle de onları,

rüzgar tarafından uzaklara atılan nesnelere benzedikleri bildiriliyor. Rihin, eşya üzerindeki tesirlerinden birisi de bu oluyor. Bir şeyi bir yerden daha uzak bir yere atmak, götürmek ve ulaştırmak.

9-)

“Vaktaki, vadilere yönelerek gelen bir bulut halinde onu görmüşlerdi de, “İşte bu bize, yağmur verici bir buluttur.” demişlerdi. “Hayır” dedi Hz. Hud. “Bu, çarçabuk gelmesini istediğiniz şeydir ki; elem verici, azap dolu bir rüzgardır.” (Ahkaf : 24)

Burada rüzgarın yani rihin, azap yüklü bir vasıta olduğu bildiriliyor. Görünmez rüzgarın, içinde taşıdığı görünmez azap, onların ruhuna taşınmak üzere geliyor.

10-)

“Ey iman edenler! Allah’ın üzerinizdeki bunca nimetini hatırlayın. Şol zaman ki; üzerinize düşman orduları saldırmıştı da, biz onlara karşı bir “rüzgar” ve sizin görmediğiniz ordular göndermiştik. Allah, ne işlerseniz hepsini hakkıyla görendir.” (Ahzap : 9)

Buradaki “riyh” İslam ordusunun moralini düzeltmek ve düşman ordusunun da moralini bozmak için gönüllere tesir eden bir riyhtir. Görünmez ordular da umumiyetle melekler olarak bilinmektedir. Bu ayetlerde Hendek Muharebesi canlandırılıyor. O harpte peygamberimizin büyük mucizeleri görülmüş ve bu mucizeler İslam ordusunun gönlünden korkuyu silip atmıştır. Allah-ü alem burada bahsedilen “riyh” bu mucizelerin gönüllere tesir eden havası olsa gerektir.

11-)

“Allah’ ve onun rasülüne itaat edin.

Birbirinizle çekişmeyin. Sonra zayıflar ve korkuya düşersiniz, rüzgarınız gider. Bir de sabru sebat edin. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.” (Enfal : 46)

Ayeti kerimede “riyh” kelimesi bir milletin sahip olduğu devlet gücüne isim olarak verilmiştir ki, ruh denilen şeyin en açık delilidir.

Bir devletin başka devletler üzerinde tesir edebilmesi, o devletin birlik ve beraberlik içerisinde, sağlam temellere oturmasına bağlıdır. Fertleri ve aileleri arasında sevgi ve saygı bağları kalmamış, ahlaki unsurları dağılmış olan milletler zayıftırlar. Zayıf milletlerin zayıf devletleri olur. Zayıf devletlerin ise başkalarına tesir edecek rüzgarı bulunmaz. Demek ki bir devletin görünmeyen fakat başkalarının gönlüne tesir eden havasına da “riyh” ismi veriliyor. Şimdiye kadar gördüğümüz tesir edici kuvvetlere rüzgar deniyordu. Halbuki burada böyle esen bir yel olmadığı halde, sadece bir hakimiyet ve kuvvet havasına yine “riyh” kelimesiyle temas ediliyor. Demek ki bir devlet ve milletin sahip olduğu görünmez kuvvete de, ruha da, rüzgar anlamında “ravh” köküne bağlı “riyh” denmektedir.

12-)

Bakara : 164. Burada Allah’ın ayetlerinden bahsedilirken, rüzgarların idaresine de temasla,

“Gökle yer arasında Hakk’ın emrine boyun eğmiş olan rüzgarları ve bulutları evirip çevirmesinde muhakeme edebilen bir millet için belgeler vardır.”

deniliyor.

A’ raf:57, Furkan:48, Neml:63, Rum:96 ve 48, Fatır:9, Casiye:5.

Bu ayeti kerimelerde de rüzgarın nasıl evirilip

çevrildiğinden, yağmurdan önce nasıl müjdeci gönderildiğinden, bulutları nasıl götürdüğünden bahsedilmektedir.

Kehf :45. Kurumuş otları götüren rüzgar,

Hicr :22. Bitkilerin üremesini temin eden rüzgar. Bu ayeti kerimede bitkilerin nasıl aşılındığı anlatılırken, burada kullanılan vasıtanın da yine “riyh” olduğu bildirilmektedir. Sonra bu bitkilerin nasıl sulandığı da anlatılıyor.

13-)

Enbiya :81, Sebe:12, Sad:36. Bu ayeti kerimelerde Hz. Süleyman (a.s.)’ın emrine verilmiş olan “riyh” isimli bir vasıttan bahsediliyor. Bu vasıtaya kimisi bildiğimiz rüzgardır diyor, kimisi de ismi “riyh” olan ve sabahtan öğleye kadar bir aylık, öğleden akşama kadar da bir aylık yol giden özel bir vasıttır diyor. Konunun bizi ilgilendiren tarafı sürat ve hareketinden dolayı, bir de latif bir varlık olması hasebiyle bu vasıtaya da “riyh” ismi verilmiştir. Hz. Süleyman’ın devletinin hakimiyetinde bu vasıtanın büyük rolü olmuştur. Çağımızda bile “hava gücü” fazla olan devletlerin sözü birinci sıralarda yer alır.

Muhterem arkadaşlar.

Buraya kadar üzerinde durduğumuz hususu anlamış bulunuyoruz. Ruh kelimesinin de bağlı bulunduğu “raveha” kökünden çoğaltılan kelimelerin genellikle hangi konularda kullanıldığını tespit ettik. Bundan sonra konumuz olan ruh meselesine geçiyoruz.

Kur'an-ı Kerim'de doğrudan ruh kelimesiyle zikredilenler:

14-)

Ruhül Kuds :

“.....Meryem’in oğlu İsa’ya da beyyineler (gayet açık belgeler, burhanlar, mucizeler) verdik. Ve onu “Ruhül Kuds” ile destekledik...” (Bakara, 87) Aynı mana bu

surenin 253. ayetinde de vardır...

“.....Ey Meryem oğlu İsa! Hem senin üzerindeki hem de annenin üzerindeki bunca nimetimi hatırla... Hani ben seni “Ruhül Kuds” ile de desteklemiştim...” (Maide,110)

“De ki; onu (Kur’an’ı) iman edenlere tam bir sebat vermek, Müslümanlara bir hidayet ve bir müjde olmak için Rabb’ından, hak olarak “Ruhül Kuds” indirmiştir.” (Nahl, 102)

“Onu (Kur’an’ı) Ruhül Emin, senin kalbine, manası açık bir şekilde Arapça bir dil ile indirmiştir; inzar edicilerden olasin diye...” (Şuara, 193,194,195)

“Ona (Meryem’e) kendi ruhumuzu gönderdik. Ve kıvamında bir beşer şeklinde temessül etti.” (Meryem, 17)

Acaba bu ayeti kerimelerdeki “Ruhül Kuds”ten maksat nedir?

Bu konuda “Kur’an Dili Tefsiri” sayfa 411’den devam eden sayfalarda geniş bilgi verilmiştir.

Biz burada özetini vermeye çalışacağız.

a-) Ruhül Kuds: Fevkalade temiz, taharet ve bereket ruhu, yahut mukaddes ruh demektir.

b-) İbn-i Abbas’tan bir rivayete göre “Ruhül Kuds” Allah’ın ismi azamıdır. Hz. İsa bununla ölülere diriltmiştir.

c-) Ruhül Kuds, İncil’dir. Nitekim Kur’an-ı Kerim’ de Şûra:52. ayetinde de Kur’an-ı Kerim’e ruh denilmiştir.

d-) Esas olan bir kavle göre de Ruhül Kuds” hz. Cebrail’dir. Gerçi hz. Cebrail diğer peygamberlere de geldi, onlara da destek oldu fakat, hz. İsa ile hz. Cebrail arasında diğer peygamberlerden ayrı bazı hususiyetler vardır.

a-) Hz. Meryem’e oğlu olacağını söylemiştir.

b-) Hz. İsa Cebrail'in, genç bir beşer şeklinde **görünmesiyle** anasına geçmiştir.

c-) Hz. İsa küçük yaştan beri Cebrail tarafından yetiştirilmiştir. O nereye gittiyse Cebrail (a.s.) da onu korumak üzere takip etmiştir.

d-) Hz. İsa'yı o terbiye etmiştir.

e-) Meryem suresindeki "Rûhana" kelimesi bizim ruhumuz demektir ve Hz. Cebrail'dir.

f-) Kur'an-ı Kerim'i indirene de "Ruhül Kuds" deniyor ki, bunun Cebrail (a.s.) olduğu kesindir.

Bütün bunlardan sonra anlaşılmıştır ki; bu ayeti kerimelerde geçen "Ruhül Kuds" Cebrail (a.s.)dır. Cebrail (a.s.) aynı zamanda "Ruhul Emin" ismiyle ve "bizim ruhumuz" anlamında "Ruhana" ifadesi ile de zikredilmektedir.

15-)

Ruh:

"İsteyen biri inecek azabı istedi... O kafirlere mahsustur ki; onu hiçbir önleyecek yoktur... O azap, derecelerin sahibi Allah'tandır... Melekler de ruhta oraya bir günde çıkar ve yükselir ki, mesafesi dünya seneleriyle 50 bin yıldır..." (Mearic, 1-4)

"O gün ruh ve melekler saf halinde duracaklardır..." (Nebe, 38)

"Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır... Onda melekler ve ruh Rablerinin izniyle, her bir iş için iner de iner..." (Kadir, 3-4)

"İnsana nimet verdiğimiz zaman Allah'ı anmaktan yüz çevirip yan çizer. Ona bir şer dokununca da ümitsizliğe düşer. De ki; herbiri kendi asli yaratılışına göre hareket eder. O halde kimin daha doğru bir yolda olduğunu Rabb'in daha iyi bilir. Sana ruhtan sorarlar.

De ki; ruh Rabb'im'in emrindedir. Zaten size ilimden az bir şey verilmiştir. “(İsra, 83-85)

İleride izahı gelecek olan bu Ruh'un ne olduğu üzerinde ehli tefsir çeşitli görüşler ileri sürüyorlar. Kimisi bu ayetlerde bahsedilen bu ruhun “Cebrail” olduğunu, kimisi meleklerden ayrı büyük bir varlık olduğunu, kimisi de insani ruh olduğunu söylemiştir.

16-)

Hz. İsa (a.s.)

“Ey ehli kitap! Dininiz hususunda haddi aşmayın. Allah'a karşı, hak olandan gayrısını söylemeyin. Meryem oğlu Mesih İsa, yalnız Allah'ın peygamberi ve kelimesidir ki, onu Meryem'e bırakmıştır. O, Allah tarafından gelen bir ruhtur. Artık, Allah'a peygamberlerine inanın da, Allah üçtür demeyin...”(Nisa, 171)

“İrzını bir kale gibi koruyan o kıızı da yad et ki; biz ona ruhumuzdan üflemiş, kendisini de oğlunu da alemlere ibret kılmıştır.”(Enbiya, 91)

“Namusunu muhkem bir kale gibi muhafaza eden İmran kızı Meryem'i de (Allah bir misal olarak irad buyurdu). Biz bundan dolayı ona ruhumuzdan üfürdük. O, Rabb'inin kelimelerini ve kitaplarını tasdik etti. İtaat edenlerdendi...”(Tahrir, 12)

Bu ayeti kerimelerde de Hz. İsa'ya doğrudan doğruya “ruh” denildiğini görmüş bulunuyoruz. Ancak, Hz. İsa'nın “ruhullah” isminin nereden geldiğini ve ona ne için böyle denildiğini en geniş şekilde ele almak için bunu başlı başına bir konu olarak seçmek gerekiyor.

17-)

Kur'an-ı Kerim

“Kullarından dilediğine emrinden “ruh” ile melekleri indiriyor ki; şu hakikati bildirin: “Benden başka ilah yoktur, hemen bana sığının...” (Nahl, 2)

“Dereceleri yükselten arşın sahibi, o kavuşma günü ile korkutmak için kendi emrinden olan “ruhu” kullarından kimi dilerse ona ilkah eder.”(Mü'min, 15)

“İşte biz, sana da böylece emrimizden bir “ruh” vahyettik. Halbuki bundan evvel kitap nedir, iman nedir sen bilmezdin. Fakat biz onu nur yaptık. Bununla kullarımızdan kimi dilersek ona hidayet ederiz. Şüphesiz ki sen herhalde doğru bir yolun rehberliğini yapıyorsun.”(Şura, 52)

*“Allah ve ahirete imanda sebat eden hiçbir milletin, Allah'a ve rasülüne muhalefet eden kimselerle dolaşacaklarını görmezsin. İsterse muhalifler onların babaları, oğulları, biraderleri ve soy soyları olsunlar. O mü'minler öyle kimselerdir ki; Allah onların kalplerine imanı yazmış ve onları kendinden bir “ruh” ile teyit edip desteklemiştir. Bunları altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacaktır. Orada ebediyen kalacaktır. Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. İşte onlar Allah fırkasıdır. Gözünüzü açın, Allah fırkası umduklarına erenlerin ta kendileridirler...”
(Mücadele, 22)*

Bu ayet kerimelerde geçen “ruh” kelimesi de Kur'an-ı

Kerim'e yani ilahi vahye isim olarak verilmiş ve "ruh" ile ifade edilmiştir.

18-)

Hız. Adem ve Züriyeti

"...ki O; yarattığı her şeyi güzel yapan, insanı yaratmaya çamurdan başlayandır... Sonra O, onun neslini mehin bir sudan meydana gelen tohumdan yapmıştır. Sonra onu düzeltip tamamladı. Ruhundan da ona üfürdü." (Secde, 7-9)

"Hatırla o vakti ki; Rabb'in meleklerle "Ben" demişti, "Kuru bir çamurdan, kıvamına gelmiş bir balçıktan beşer yaratacağım... O halde ben onun yaratılışını bitirdiğim, ona ruhumdan üflediğim zaman siz derhal onun için secdeye kapanın." (Hicr, 28-29)

"Onu yaratılışını tamamlayıp ruhumdan da üfürdüğüm zaman, kendisi için derhal secdeye kapanın." (Sad, 72)

Bu ayeti kerimelerde hem Hz. Adem'in hem de onun züriyetinin yaratılışını öğrendikten sonra onlara bir de ruh verildiğini görmüş bulunuyoruz. Kur'an-ı Kerim'de ruh ile açıktan ilgili ayeti kerimeler işte bunlardır. Şimdi bu ruhun ne olduğu üzerinde araştırmamıza devam edelim.

- Ruh-ül Kudüs ve Ruh-ül Emin (Hz. Cebrail).
- Meleklerden ve Cebrail'den apayrı bir varlık olan büyük bir ruh...
- Meryem oğlu İsa bir ruhtur.
- Vahy-i İlahi olan Kur'an-ı Kerim bir ruhtur.
- Hz. Adem ve züriyetine verilen ve nefhedilen ruh, bir ruhtur.

Burada Cebrail (a.s.) ile ruh isimli büyük varlık, diğer melekler gibi belli zaman ve devrede gelip giden, inip çıka birer varlıktırlar. Bunlardan Cebrail (a.s.) Allah ile peygamberler arasında gidip gelen bir elçi melektir.

- Bütün peygamberlere vahyin getirilmesinde,
- Hz. Meryem'e Hz. İsa'nın verilmesinde,
- Hz. İsa'nın yetiştirilmesinde ve takviyesinde,
- İnsanlarla ilgili başka bir takım işlerde, Allah'ın emirlerinin yerine getirilmesinde birinci sınıf bir görevli melektir.

Yukarıda sıralamış bulunduğumuz maddelerden bizi en çok ilgilendiren şunlardır:

Ruh denilen Meryem oğlu İsa...

Ruh denilen vahiy...

Adem'e ve nesline nefhedilen ruh...

Üzerinde duracağımız bu üç ruh hakkında biraz daha aydınlatıcı izaha ihtiyaç vardır. Bunun için de yine Kur'an-ı Kerim'e bakalım.

Hz. İsa, Kur'an ve insanî ruh üzerinde Kur'an-ı Kerim bize bazı kelimeler gösteriyor. Mesela bunlardan bazıları: Emr, Kelime, Vahiy, Nefh kelimeleridir.

Önce “**emr**” kelimesini ele alalım.

- De ki; ruh Rabbimin emrindedir.
- Meryem oğlu İsa Allah'ın kelimesi ve rasülüdür. Meryem'e ilkah ettiği emrinden bir ruhtur.
- Ona (Meryem'e) ruhumuzdan yani emrimizden nefhettik.
- Kullarından dilediğine emrinden bir ruh ile melekler indirilir.

- Kullarından dilediğine emrinden ruhu ilka eder.
- İşte böyle, emrimizden sana bir ruh vahyettik.
- Ona (Adem'e) emrimden bir ruh nefhettim.

Bizim maksadımız olan “ruh” nerede varsa orada bir de “emir”den bahsediliyor. Şu halde “emr” nedir?

EMR NEDİR?

1-) “Gökleri ve yeri yaratan O’ dur. O, bir şeyin olmasına hükmetti mi, ona ancak “ol” der, o şey de olur. (Bakara:117)

2-) “Şüphesiz ki sizin Rabbiniz gökleri ve yeri altı günde (vakıta) yaratan, sonra **Emri** arş üzerinde hükümran olan, işi yerli yerinde tedbir ve idare edegelendir...” (Yunus:3)

“Habibim de ki: “Size gökten ve yerden rızık veren kim? O, kulaklara ve gözlere (onların yaratılış vazifelerine) malik ve hakim olan kim? Ölüden diriye kim çıkarıyor? **Emri** kim tedbir ve idare ediyor? (Yunus:31)

3-) “Göklerin ve yerin gaybı (sırrı) Allah’ındır. Her **emr** ona döndürülür.” (Hud:123)

4-) “Allah O’ dur ki; gökleri, görmekte olduğunuz şekilde direksiz yükseltmiştir. Sonra **emri** arş üzerinde hükümran olmuştur.” (Ra’d:2)

5-) “Gökten yere kadar her **emri** O tedbir eder. Sonra O (**emr**) sizin sayageldiğiniz bin sene miktarında olanı bir günde aşar, yine ona yükselir.” (Secde:5)

6-) “Onun **emri**, bir şeyi dilediği zaman, ona ancak “Ol” demesinden ibarettir. O da olur. (Yasin:82)

7-) “Ve bizim **emrimiz** birdir, bir göz kırpması gibi süratlidir.” (Kamer:50)

8-) “Göklerin ve yerin gaybını (sırrını) bilmek Allah’a mahsustur. Saat (kıyamet) **emri** de ancak bir göz kırpmak kadar yahut, daha yakın bir andadır. Çünkü Allah her şeye kadirdir.”(Nahl:77)

9-) “..... Bu suretle onları 7 gök olmak üzere 2 günde (vakitte) vücuda getirdi. Her gökte ona ait **emri** vahyetti.”(Fussilet:12)

10-) “Şüphesiz ki Rabbiniz, gökleri ve yeri 6 günde (vakitte) yaratan, sonra **emri** arş üzerinde hükümran olan Allah’tır. Adeta yakalamak için durmadan gündüzü kovalayan geceyi gündüze bürüyüp örten O’ dur. Güneş, ay ve yıldızlar, hepsi onun emrine boyun eğmişlerdir. Haberin olsun ki; “**halk**”ta onundur, “**emr**” de... alemlerin Rabbi olan Allah’ın şanı, bak ne yücedir.” (A’ raf:54)

11-) “Gögün ve yerin, onun **emri** ile durması da onun ayetlerindedir. Sonra sizi bir davetle çağıracağı zaman hemen yerden çıkacaksınız.” (Rum:25)

Yukarıda zikri geçen ayetlerde “emr” kelimesinin nerelerde kullanıldığını görmüş bulunuyoruz. Fakat bu kelime Kur’an-ı Kerim’de en çok kullanılan kelimelerden birisidir. Konuyu dağıtmamak için diğerlerini almadım.

Emr, bir işin olmasını veya olamamasını dilemek, yapılmasını veya yapılmamasını istemektir. Emrin çoğulu bazen “ümûr” bazen de “evâmîr” şeklinde olur. Bir işin yahut “şeyin” olmasını veya olmamasını istemek ise ya “amirane” ya da “acizane” olur. Bir işin olmasını veya olmamasını “amirane” isteyebilmek, isteyenin bir mevkide olmasına, bir üstünlük taşımasına, yahut

hakimiyet sahibi olmasına ve farklı bir durum arz etmesine bağlı olduğu gibi, bir işin olmasını veya olmamasını “acizane” isteyebilmek içinse isteyenin alt seviyede bulunmasına, muhtaçlardan olmasına, mahkumiyet sıfatını taşımasına bağlıdır. Bu ise “ricayı, niyazı ve yalvarmayı” gerektirir. Demek ki gerçek anlamda emr, daima üstünün, kadirin, farklı bir yapıda ve hakim durumda olanındır.

Bu hususta Kur’an-ı Kerim bize ışık tutuyor ve emr edenin kimler olduğunu bildiriyor: **a) Allah b) İnsan c) Şeytan** Emr, yerine gelmesi veya getirilmesi yani olması veya olmaması istenen “iş” olduğuna göre, “ümûr” veya “evâmir” de yapılması veya yapılmaması istenilen işlerdir.

Ancak emir, emri verenin ve bu emri alanın durumuna göre bazı şekillerle gerçekleşiyor. Yukarıdaki ayeti kerimelerde görüldüğü gibi ve şimdi vereceğimiz misallerde görüleceği gibi, kim tarafından ve hangi şekilde olursa olsun emrde mutlaka bir “tesir, etki” görülmektedir.

Şu halde emr, başkaları üzerinde tesirini gösteren söz, hareket, ve fiildir. Bunu biraz daha ileriye götürürsek, başkaları üzerinde tesir yapanın bir “zat” ve o zata ait bir istek olduğu meydana çıkar ki; işte emr aslında, o zatın kendisini başkalarına kabul ettirmek için yaptığı tesirdir. Bulunduğu mevki icabı, başkalarına bazı şeylerin olmasında veya olmamasında tesir etmesidir. Eğer böyle bir “zat” olmazsa emr de olmaz. Şu halde emr, müstakil bir varlığa sahip değildir. O, bir “oluş”tur ki; olması için bir zata muhtaçtır. Fakat aynı zamanda emr denilen “oluş” veya “tesir”in görülebilmesi, olabilmesi, o emri kendisinde gösterebilecek başka varlıkların da bulunmasını gerektirir. Öyleyse hem emri verene hem de onu alana ihtiyaç vardır.

Emri verenle alan arasında meydana gelen şeye de bu takdirde biz “tesir” veya “oluş” diyoruz. Emr, bir oluş ve bir netice olarak hem emri verene hem de emri alana bağlı ve ikisi arasındaki ilgiyi gösterir.

Meselemizi “amir-i hakiki” olan Allah açısından ele almazdan evvel şeytanın ve insanın emr edici durumlarını gözden geçirelim. Çünkü bunlar “amir-i izafi” durumundadırlar.

Amir-i İzafi ŞEYTAN

Şeytan adıyla bize tanıtılan bu mahluk, yeryüzünde insan cinsi yaratılmadan çok önceleri yaratılmış olan ve isimlerine “cann” kavmi denilen görünmezler sınıfına mensup, çok bilgili ve ismi de “İblis” olan birisidir.

1-) “Hani biz meleklerle: “Adem için secde edin” demiştik de İblisten başkası hemen secde etmişlerdi. O ise, cin’den olduğu için, Rabbinin emrinden dışarı çıkmıştı. Şimdi siz beni bırakıp da onu ve onun avanesini –hepsi sizin düşmanınız olduğu halde- dostlar mı edirsiniz? Zalimler için ne kötü trampadır bu...” (Kehf:50)

Şeytanın ne olduğu ve ademoğluna nasıl düşman olduğu Kur’an-ı Kerim’de uzun uzun anlatılır. Fakat biz şeytanın emretme durumuyla ilgili ayetleri buraya alacağız. Çünkü şeytan, meleklerle ve diğer varlıklara değil ancak insanlara ve kendi avanesine emrediyor.

2-) “Onlar Allah’ı bırakırlar da sadece dişi saydıkları putlara taparlar. Böylece o çok inatçı olan şeytandan başkasına tapmış olmazlar. Allah onu rahmetinden kovdu. O da şöyle dedi: “Celalin hakkı için, kullarından bir nasip edineceğim, onları mutlaka saptıracağım, onları mutlaka olmayacak kuruntulara boğacağım. Onlara kesin olarak “emredeceğim”de davarların kulaklarını

putlara kurban etmek için yaracaklar, onlara mutlaka “emredeceğim.”-Çocukların başlarında putlar namına bir miktar saç bırakmak, cildi çeşitli renklerle boyamak, bazı mahlukları tanrı edinmek vs. gibi.- Allah’ın yarattığı şeylerin aslını değiştirip bozacaklar. Bu duruma göre; Kim Allah’ı bırakarak şeytani dost edinirse, şüphesiz açıktan açığa büyük bir ziyana düşmüştür o... “Şeytan onlara va’d eder, onları olmayacak kuruntulara düşürür. Şeytanın onlara va’d ettiği şeyler ise aldatmadan başka bir şey değildir...İşte onlar böyledir. Onların yurtları cehennemdir. Oradan kaçacak bir yer de bulamayacaklardır onlar.” (Nisa:117-121)

3-) “Şeytan sizi fakir olacaksınız diye korkutur. Size cimriliği emreder.” (Bakara:268)

4-) “Ey iman edenler. Şeytanın adımları ardınca –gösterdiği süslü püslü yollara gitmeyin. Kim şeytana uyup izinden giderse şüphesiz ki o, kötülüğü ve gayrı meşru şeyi emreder.” (Nur:21)

5-) “Cennetlikler cennete, cehennemlikler de cehenneme ayrılıp işler bitince, o vakit şeytan der ki: “Şüphesiz Allah size doğruyu va’d etmişti. Ben de size va’d etmişim ama yalancı çıktım. Zaten benim sizin üzerinizde bir nüfuzum yoktu ki... Sadece ben sizi çağırdım, sizde bana hemen geliverdiniz. Şimdi kusuru bana yüklemeye kalkışmayın. Kendinizi kınayın. Artık ne ben sizi kurtarabilirim ne de siz beni...esasen beni, evvelce Allah’a ortak koştunuza

inanmamıştım ki zaten...Zalimlerin, evet onların hakkı elbette pek acıklı bir azaptır.”
(İbrahim:22)

Şeytanın emretmesi meselesi üzerinde daha pek çok ayeti kerime var. Fakat meselemizin anlaşılması için bu kadarını kafi görüyorum.

Hakikat şudur ki; şeytan, insana düşman bir varlıktır. Onu daima yanlış yollara sevk etmek için insana bir takım “emirler” verir.

Acaba şeytanın insana verdiği bu emirler nasıl veriliyor? Şeytan bunu nasıl yapıyor?

Kur’an-ı Kerim buna “vesvese” ve “vahiy” demektedir. Vahyin ne demek olduğu ileride gelecek. Fakat burada şu kadarını söyleyelim ki, “vahiy” ve “vesvese” kelimeleri, çok gizli bir maksada bağlı ve gayet seri bir şekilde, bir sözü, bir düşüncüyü, bir emri ve isteği insanda uyandırmak üzere yapılan tesirdir. Tesir, şeytanın insana, gayet hızlı olarak çeşitli yollarla gayet gizli ve hızlı olarak emr veriyor olması ve o düşüncelerin hareket haline geliyor olmasıdır.

İşte şeytan tarafından insana yapılan bu türlü tesirler şeytanın “emri” anlamını taşımaktadır. Bu ise, insan için daima tehlikeli olmuştur.¹

Evet, “amir-i hakiki” olan Allah açısından meselemizi ele almadan önce şeytanın ve insanın emredici durumlarını görelim demiştik. Buraya kadar şeytanın durumunu gördük.

---

¹ Bu konferans 1968 yıllarında verilmişti. o zaman Türkiye’de televizyonun ismi bile yoktu. şimdi uzaktan kumandalı televizyonlar çıktı. adam kumandayı eline alıyor, uzaktan hangi dalgayı isterse değiştiriyor. işte şeytan insana aynı metotla vesvese veriyor. bunu A’raf suresi ayet:201 gayet açık şekilde anlatmaktadır.

Amir-i İzafi İNSAN

İnsan, yeryüzünde yaşayan canlı varlıklar içerisinde, kendi varlık şuuruna sahip olan tek varlıktır. İnsan öleceğini bile bile yaşamaya çalışan bir varlıktır. İnsan, düşünen ve düşüncelerini ifade eden bir varlıktır. İnsanın dışındaki varlıklar bir şey ifade etmek isterlerse bunu ancak vücut diliyle yani hareket ve davranışlarıyla bilfiil ifade ederler.

Halbuki insan, yapmak istediği bir şeyi düşünür, sonra onu planlar, sonra o plan üzerinde konuşmalar yapar, en sonunda da bizzat ve bilfiil yerine getirme işi başlar.

Demek ki insan, öyle bir çerçeve içerisinde ki; anlamak ve anlatmak istediği bir şeyi, yapmak ve yaptırmak istediği bir şeyi ancak bu çerçeve içerisinde ifadelendirebilir.

İnsanda muhakeme kudreti bulunmasaydı taştan, ağaçtan ve öteki hayvanlardan farkı olmazdı. İnsanda düşünme, bilme, hayal etme ve hissetme gibi öznel nitelikler bulunmasaydı ne harfler icat edilirdi ne de sesler... Böylece de insan, sesleri ve kelimeleri kullanmaktan mahrum, istediği bir şeyi bizzat ve bilfiil hareket ederek elde edecek şekilde mahluk olurdu.

Acaba insanlar konuşan bir varlık olmasalardı ne olurdu?

Yine insanlık çerçevesi içerisinde kalmak şartıyla insanlar hiçbir meselelerini doğru dürüst yerine getiremezlerdi. O halde burada şöyle bir hakikat karşımıza çıkıyor:

İnsanlar her şeyi, içinde buldukları insani çerçeve içerisinde anlayabilecek yapıya sahiptirler.

Bize hitap eden, yani bizi muhatap alan herhangi bir emir veya iş, eğer bizim yapımızın dışında başka bir yapıya sahip birisinden geliyorsa, bunu biz ancak kendi anlayabileceğimiz ve ifade edebileceğimiz bir şekle geldikten sonra anlar ve ifadelendiririz.

Mesela; geceleyin evimize geliyoruz. Odamız çok karanlık. Bu karanlığı gidermek için ışığa ihtiyaç var. Şimdi bu

ihtiyacı gidermek ve odamızı aydınlatmak için şöyle bir emir verebiliriz:

- Lambalar yansın ve oda aydınlansın. Yahut ey lambalar yanınız.!

Bu emir odanın karanlıkları içerisinde kaybolur gider. Ne lambalar yanar ne de oda aydınlanır.

Fakat böyle bir emir yerine elektriğin düğmesini çevirirsek, hemen lamba yanacak ve odayı da aydınlatacaktır. Şu halde biz kendi insanî çerçevemizin dışında başka yapıya sahip varlıklara emir verirken veya onlardan emir alırken bazı şartların gerçekleşmesine muhtacız²

Kendi dışımızdakilere emrederken bu emir, onların yapısına uygun anlayabilecekleri bir emir olmalıdır. Onlardan bize gelen emirler de bizim yapımıza uygun ve anlayabileceğimiz şekilde olmalıdır.

Bizim anlayışlarımız, düşüncelerimiz, düşüncülerimizi anlatmakta kullandığımız vasıtalarımız vs. hepsi insani yapımızın ve bu yapının çerçevelediği hududun içerisinde.

Şimdi burada bir telsiz konuşmasının nasıl cereyan ettiğini hatırlayınız. Çok uzaklarda bulunan muhatabımızla konuşmak isteyince, önce sesimizi boşlukta bir titreşim haline getiririz. Sonra bu elektrikli titreşim, muhatabımızın elindeki alete temas eder. O alet de bu titreşimi ses haline getirir. Onun tarafından bize gelen titreşimi de biz ancak ses haline gelince anlarız.

Ses haline gelmeyen bir titreşimi biz anlayamıyoruz. Çünkü yapımızın dışında kalıyor.

Yani biz insanız, hudutluyuz. Bütün nitelik ve vasıtalarımızla bu hudut ve çerçeve içerisinde bulunuyoruz.

Yukarılarda da beyan edildiği üzere her emirde bir tesir, bir oluş ve olduruş vardır. Bir şeyin oluşması için verilen emrin

---

² Bugün teknolojinin çok ilerlediğini görüyoruz. İnsanın geldiğini gelen gözler yapılmış. O gözler eliyle lambalar düğmesiz de yanıyor. Otomatik olarak bu iş oluyor.

olması zaruridir. Demek ki emir, her varlığın kendi yapısına uygun olacaktır.

Şu halde insan emir verdiği zaman ve emir aldığı zaman bu yapı meselesini göz önünde bulunduracaktır.

İnsan, kendi dışındaki varlıklara emir verebilir. Bu emir ya kelimeler ve seslerle olur ya da bilfiil tesir ile olur.

Şimdi insanın sesler, kelimeler ve cümlelerle verdiği emirleri tespit edelim.

1-) *“Onların fısıldaşmalarının bir çoğunda hayır yoktur. Meğer ki bir sadaka vermeyi veya bir iyilik yapmayı ya da insanların arasını düzeltmeyi emredenlerinki ola... Kim Allah’ın rızasını arayarak böyle bir emir verirse biz ona çok büyük bir mükafat vereceğiz.” (Nisa:114)*

2-) *“Siz insanlara iyiliği emredersiniz de kendinizi unuttur musunuz? Halbuki kitap okuyorsunuz. Hala aklınızı başınıza almayacak mısınız?” (Bakara:44)*

3-) *Sizden öyle bir topluluk bulunsun ki; onlar herkesi hayra çağırırlar, iyiliği emretsinler, kötülükten vazgeçirmeye çalışırlar. İşte onlar muradına erenlerin ta kendileridir.” (Al-i İmran:104)*

4-) *“Ehline ve ümmetine namazı emret. Kendin de sebat ile devam eyle.” (Taha:132)*

İnsanın yine insana emir vermesi konusunda Kur’an-ı Kerim’de pek çok ayeti kerime vardır. Konuyu uzatmamak için birkaç misalle yetindim.

Dikkat edilecek olursa, insan tarafından yine insanlara verilen her emirde bir oluş ve bir tesir görülmektedir. Bir “şeyin” yapılması veya yapılmaması üzerinde bir emir verilince, o emri

alanlarda bir hareket ve bir davranış başlar. İşte bu “hareket” ve bu “oluş” bize bir neticeyi gösterir. Bu “neticenin” ilk sebebi ise verilen herhangi bir “emr” dir. Ama bu “emir” insanın insanî yapısına uygun olarak verilen ve harfler, kelimeler halinde doğan bir emirdir ki bunda, apaçık bir tesir görülmektedir.

İnsanın insana verdiği bu tür emirler böyle bir neticeyi doğuruyor. Fakat acaba insanın, insanın dışındaki diğer varlıklara vereceği böyle bir emir nasıl bir netice doğuruyor?

Mesela; insan toprağa:”Ey toprak, bize buğday bitir!” dese, toprak bu emri alır mı? Böyle bir emir toprağa tesir eder mi? Elbette etmez. Ancak toprağı sürersiniz, nadas edersiniz, gübrelersiniz ve tohum atarsınız. Bütün bunlardan sonra toprağın cevabını beklersiniz.

Şu halde insan toprağa, toprağın anlayacağı bir emir vermesi gerekir ki; toprakta bir “netice” doğsun.

Evet, hiçbir zaman kendi cinsimizden olmayanlara, kendi cinsimize verdiğimiz emirden bir emir veremeyiz. Her varlığın kendi yapısına uygun emir verilmelidir ki; netice alınsın.

Yukarıda gördüğümüz üzere şeytan, insana emir verirken insanın ruh, kalp ve gönül yapısına uygun düşen bir şekilde emir veriyor. Ama şeytan, bize verdiği emri bizim yapımıza uygun olan şekilde vermek zorundadır. Tıpkı kendi cinsinin yapısına uygun şekilde emir verdiği gibi.

Mesela; taşa kırılması için:”Ey taş, kırıl!” demeyiz de, balyozu kaldırır vururuz ki, kırılması için taşa verdiğimiz bir emirdir. Fakat buna fiili emir diyebiliriz.

Şimdi de meselemizi “amir-i hakiki” olan Allah açısından ele alalım.

Amir-i Hakiki

ALLAH

Yukarıda görmüş bulunuyoruz ki, Allah, Hz. İsa’ya : “Emrimizden bir ruh” demişti. Kur’an-ı Kerim’e de “Emrimizden bir ruh”, Hz. Adem’e de “Emrimizden bir ruh

nefhattik” buyurmuştu. Ve yine Cenab-ı Hakk, diğer varlıklara da “ol” emrini verdiğini beyan ediyordu.

Bu durum karşısında biz de, Allah’ın emrinin ne olduğunu anlamadan ruhun ne olduğunu anlayamayacağımızı söylemiş ve onun için önce emir nedir bunu bilmemiz lazımdır, demiştik.

Emir, bir “şeyin” olması veya olmaması, yerine getirilmesi için verilen komuttur. Bu ise emri verecek birisinin bulunmasını gerektirir. Böylece insanın ve şeytanın emir verme durumlarını ve sahalarını görmüş bulunuyoruz. Şimdi de Allah’ın emir vermesini ve bunun sahasını tespit etmeye çalışacağız.

Fakat şunu peşinen söyleyelim ki; Allah’ın emir vermesi bütün varlıkların kendi yapılarına uygun şekilde olacaktır ve insan gibi, yahut şeytan gibi hudutlu değildir. Allah, “masivaullah” denilen kendinin gayrına emir verirken onların hepsinin yapılarına uygun olarak bir emir verir.

1-) *“O, göklerin ve yerin yaratıcısıdır. Bir şeyin olmasını diledi mi, “ol” diye emreder. O “şey” de oluverir. Evlada ihtiyacı yoktur. (Bakara:117)*

2-) *“O, olması istenen bir emirdi.” “Allah’ın evlat edinmesi ona yakışır bir şey değildir. O, bundan münezzehtir. O, bir “işin” olmasını dileyince “ol” diye emir verir ve o da oluverir.(Meryem:21,35)*

3-) *“Allah ve rasülü bir şeyi emrettiği zaman, müminlerin o emrin dışında hareketleri yasaktır. (Ahzab:36)*

Allah, işte bu ayette ve buna benzer diğer ayetlerde varlıklar alemine verdiği emri bildiriyor. Fakat varlıklara verilen bu “ol” emri, o varlıkların yapılarına uygun, onların anlayabileceği yani onlarda “oluşmalara” ve “değişmelere” sebep olabilecek bir emirdir. Ama bu olay bize anlatılırken

bizim anlayabileceğimiz biçimde anlatılmaktadır. Evet, bir “ol” emri verilmiş lakin bu nasıl olmuştur? Buna biz; “Bir emirdir ki, Allah’çadır, Rabb’cadır. ,, deriz.

Bu alemin yoktan yaratılması meselesi üzerinde pek çok kafa yorulmuştur. Bazıları “sudûr-doğuş” görüşünü, bazıları “hulul-nüfuz” ediş görüşünü benimsemişlerdir. Bunlardan hiçbirisi isabetli olmamış ve bir takım yanlış inanmalara yol açmıştır.

O halde alemin yaratılmasında ilk sebep nedir? Yani alemin aslı nedir?

Diyelim ki; “Allah vardı ve başka hiçbir şey yoktu. Ve Allah alemini sonra yarattı. Acaba yoktan bir şey yaratılabilir mi?”

Burada iki şey düşünülebilir. Birisi: bize göre olan “yok”. Diğeri: Allah’a göre olan “yok”. Bize göre olan “yok”, bizim tespit hudutlarımızın ötesinde bulunan ve “gayb” kelimesiyle ifadelendirilebilecek bir “var” olabilir. İşte bu “var” olan ve bize göre “yok” ismini alan aleme Allah “ol” emrini verir. Ve başka bir şeklin benzeri olmadan yepyeni bir “şekil” ile oluşmaya başlar.

Allah’a göre olan “yok” ise, “mutlak adem” ismini alır ve gerçekten de “yok” demektir. Fakat, insan olarak biz, “mutlak adem” tasavvuruna geçemeyiz. Çünkü bir alem düşünüyoruz ki; ona “yok” veya “gayb” ismini veriyoruz.

Her şeyi yapabilen Allah’a göre ise “yok” ile “var” bir anlam taşır mı? Eğer “mutlak adem” varsa, işte burada Allah’ın, bu hakiki anlamda “yok”a vereceği bir “emir” onda bir “oluşma” ve “değişme” meydana getiriyor ki, neticede “var” adını alan alem oluyor. Bir de, hariçte olmayan, yani henüz “var” bulunmayan, yani eşya ve varlıklar henüz var olmamış iken -ki mutlak adem diyoruz- bunlar Allah’ın ilminde vardılar. İşte Allah onlara bir “emri” veriyor ve “ol” diyor. Allah’ın ilminde ve iradesinde mevcut olanlar bu kez “eşya ve varlıklar” haline gelip var oluyorlar. Sudûr nazariyesi de işte buna

dayanıyor.

Sonra bu “var” ismini alan “alem” tekrar değişip “yok” ismini alan başka bir “alem” adını alabilir. Bu değişimler ise her an var olan Allah’ın “emirleri” gereğince olur.

Burada dikkat edilecek mühim bir nokta karşımıza çıkıyor.

Alem dediğimiz varlık bir zaman oluyor “yok” ismini alıyor, bir zaman oluyor ki, “var” ismini alıyor. Şu halde alem kadim olmuyor mu?

Şimdiye kadar müslim olan ve olmayan filozofların ve kelamcılarının ihtilafa düştükleri nokta burasıdır.

Allah’ın kadim olduğunu yani, ezeli ve ebedi olduğunu ispat edebilmek için, alemin hadis olduğunu yani, sonradan olduğunu, dolayısıyla önceden yok olmasının gerektiğini söylüyorlar. Bu bir endişeden ileri gelmektedir. “Eğer alem hadis değilse “kudemanın taaddüdü” yani, ezeli ve ebedi olanların birkaç tane olması icap eder. Halbuki, kadim olan Allah’tır ve tektir. Bu mahzuru önlemek için alemin kadim olmaması esastır.” şeklinde düşünülmektedir.

Bu duruma göre;

Allah adını verdiğimiz “zat”, ezeli, ebedi ve kadim olan ve bizim idrak hududumuzun ötesinde bir “vücut-u hakiki”ye sahip olan “zat”dır.

O, değişen iradesiyle değiştirir. O, verdiği bir emirle alemi, yani eşya ve varlıkları “yok” eder. Yine verdiği bir emirle alemi “var” eder. Var olmakta yok olmakta onun emriyledir.

Alem, bize bir şeyler bildiren işaretler, deliller, belgelerdir. O,(alem) durmadan değişmesine rağmen onu değiştiren ilk sebep Allah ve O’ nun verdiği “emir”dir.

Alem, ister “var” ismini alsın, ister “yok” ismini alsın. Her iki yönüyle de Allah’ın “var” olduğunu ispat etmektedir. O halde:Allah olmasaydı alem olmazdı ve alem olmasaydı biz Allah’ı bilemezdik. Şu halde bizim, “alem” diye ifade ettiğimiz varlıklar bir “emir”den ibarettir. Bu emrin neler içerdiği, emri

veren ilminde ve iradesinde gizlidir. Anlaşılıyor ki, “alem” denilen bütün kainat, bir “emrin” varlıklar haline gelmesinden ibarettir.

Madem ki alem vardır, bir gün değişip yok olabilir. Ama Allah daimdir, bakidir ve alemin böyle şekilden şekle, biçimden biçime geçmesi de, onun emrinde ve kudretindedir.

Bize düşen burada alemin durmadan değişmekte olduğunu ve değişeceğini bilmektir. Bu oluşları ve değişmeleri ise yapan başkadır. İşte buna biz Allah Teala diyoruz. Bir şeyin olmasının “sebebi” bu “ol” emridir. Yarın bir emirle başka bir biçime geçirecektir. *“Göklerde ve yerde olan herkes ondan diler. O, her an yeni bir oluştadır.(Rahman:29)*

Alemin şimdiki durumu ebedi değildir. Buna dair ayeti kerimeleri de “Alem Nedir?” isimli konuşmada inceleyeceğiz.

Bizim burada üzerinde durduğumuz konu “emir” konusudur. Demek ki emir, Allah’ın verdiği bir “komut”tur ki, her şeyi yapabilmektedir. İçerisinde kuvvetli bir tesir vardır. Her varlığın kendi yapısına uygun bir emir verilmektedir. Böylece, Allah tarafından insana verilen bir emir, bakalım nasıl verilmektedir.

Peki fakat, Allah bu “ol” emrini ilk olarak neye ve hangi şeye vermiştir?

Çünkü yukarıda deniliyor ki; bir emir veren bir de emir alan ve ikisi arasında bir de “emr” bulunması zaruridir.

Burada üç şey düşünülebilir:

a) Emir, “ademe” yani yokluk halindeki duruma verilmiş olabilir.

b) Allah’ın kendi isteğindeki yani, ilahi ilmindeki “var”ların özüne verilmiş olabilir.

c) Başka bir düşünüşle ilk emir, öyle bir “kelime”dir ki muhatap bizzat o kelimenin kendisidir. Kainat dediğimiz “oluşlar” bütünü bu kelimedenden meydana gelmiştir.

Kur’an-ı Kerim’de beyan edilen duruma göre, yapılması mümkün ve caiz olan bazı “emrlere” ve “işlere” vardır. Allah,

bunlardan birisinin tahakkukunu murad ederse ona “ol” diye komut verir ve o da olur. Burada ilk emrin verildiği muhatap, Allah’ın tercih etmiş ve olmasını dilemiş olduğu “şey” dir.

*Var iken ol, yok idi ins-ü melek
Arş-ü fers-ü ay-ü gün hem nüh felek
Ol dedi bir kerre var oldu cihan
Olma! Derse mahvolur oldem heman*

Süleyman Çelebinin ruhu şad olsun. Bu beytiyle, kainatın yaratılışını ve Allah'ın “ol!” emrinin nelerin olmasına sebep olduğunu bize çok açık ve net olarak anlatmıştır.

Muhterem arkadaşlar!

Bütün bu anlattıklarımızın neticesinde şunu söylemek istiyorum:

İnsan ruh ve bedenden oluşan iki varlıktan ibarettir. Bu dünya hayatı, işte bu iki unsurun ihtiyaçlarını karşılamak için çalışma alanıdır. Bunlardan hangisi ihmal edilirse, insan ferd olarak, aile olarak ve toplum olarak “dengesini” yitirir.

İslam, işte bu dengeyi ayakta tutan prensipler topluluğundan ibaret bir dindir. Fakat, bugün tüm insan soyu islamî hayata sırt dönmüş, onu düşman ilan etmiş bulunuyor. Bu gidişin sonu felakettir. Allah'tan niyazım odur ki; “Bizi ve neslimizi İslam’dan uzak kılmasın. Amin!”

Çok sevdiğim ilim adamlarından merhum Nureddin TOPÇU’nun. 1968 yılında yayınlanmış “Kıyamet Aşısı” isimli Kitabının baş kısmındaki bölümü buraya alıyor ve konuyu bitiriyorum.

KIYAMET AŞISI

“Kur’an, kıyameti sık sık anar. Öyle ki, sahabe, kıyametin yarın kopmasından kuşkulanmış ürkmüştür. İşte,

islamdaki kıyamet telakkisinin öbür dinlerdeki kıyamet inancından farkı burada beliriyor. Öbür dinlerde kıyamet, kainatın sonuna ait bir bilgi ve haber olmaktan öteye geçmezken, islamda kıyamet inancı ve duygusu, hayatın içine girer ve bir nevi “kıyamet şuuru” halini alır. Bu şuurla donanmış müslüman, her saat Yaratıcının karşısına çıkacakmışçasına bir hazırlık içindedir. Yani, kıyamet öylesine hayatla içiçedir ki, hayatı kabartmalaştırır ve müslümanın, her anını şuurla izleyen, bir kendi kendinin bekçisi, gözcüsü yapar. Yani, kıyamet, müslümanın içinde, onun her davranışını kaydeden ikinci bir tür melek gibi, onunla birliktedir, ondan kopmaz ve ayrılmaz. Öbür dinlerde kötümserliğe ve hareketsizliğe veya dünyataparlığa götürüşüne karşılık, islamda canlı tutan bir iç motiftir, ölümden önce gelebilecek toptan bir ölüm gibi, müslüman şuurunun metafizik özü, bu dünyada ötedünyanın bir mayasıdır.

Kıyamet, inanın yarısı olan sabrın çeliğine su verir.

Kur’an, kıyamet vak’asını “saat” kelimesiyle anlatır. Sonra bu saat kelimesi, vaktin ölçüsü, birimi olmuştur. Sanki her an gelebilecek olan kıyamet vaktin ta kendisi olmuştur da, müslüman, içinde uzadığı akışı onunla tayin edecektir.

Ceplerimizdeki saat, namazın vaktini gösterdiği gibi, sanki, önceden bilemediğimiz bir akrep ve yelkovan durumunda “kıyamet”i de gösterecektir. Örumceklerin şu veya bu mevsimde örecekları şu kadar ağdan, ağaçların verecekları şu kadar meyvadan, suların şu kadar akışından, denizlerin şu kadar kabarışından, güneş, ay ve yıldızların şu kadar doğuş ve batışından, şu kadar şehit ölümünden sonra bir gün, bir saatte, ceplerimizdeki saat, “kıyamet!” deyip duracaktır. Sanki ceplerimizdeki saat, kıyametin kalbi gibi her an atıp durmaktadır. İşıtip duyana ne mutlu!

Kıyametin yakınlığı veya uzaklığı, umut veya umutsuzluk verici bir şey değil aslında. Özleri bozulmuş, temelleri kaymış dinler, insanları, kıyamet telakkileriyle bir kanserlinin ruh durumuna düşürüyorlar. Bunun için, ya

dünyadan tam koparıyor, ya dünyaya çılgınca bağlıyorlar. İslamdaysa, kıyamet ister uzak olsun, ister yakın, bir saat sonra olacaktı gibi, öte hesabına hazır olma şuuruna birinci kaynağı ve gözle görülme halidir.

Sapasağlamken kalb sektesinden ölenler vardır. Kıyamet, bir bakıma, kainatın kalb sektesidir.

Hastalıklar, ölümün sebebi değil, belki belirtileridir. Hastalıklar geldi diye ölüm gelmez, belki ölüm gelecek diye hastalıklar haberci gelir. Sonunda ölüm yoksa, hastalık, hatta yeni bir sıhata başlangıç sayılabilir. Bu yüzden, kıyametin, bir nevi, burjuva düzeninin çökeceğinin şuurlarda dini sembollerle yansımaları, bir kötümserlik sezgisi olduğu iddiası, bu marksist yorum, islama uygulanamaz ve uymaz.

Bir aşktan doğmuş bir varlığın yine bir aşka dönüşü, bir kurban gibi geri çevrilişi demekse kıyamet, yolculuğun mutlaka ölüm şartlarında olması gerekmez. Hastalıklı hayvan kurban edilmez.

Müslüman, Yaratıcıya teslim olmuş kişidir. Her an O'nun kıyametine de kendini teslim etmeye hazır kişi..

Müslüman, vücudunda bir kıyamet taşıyan, ötenin sarsıntısını duymamış kişilere bir kıyamet aşıl原因 ve onları en şiddetli bir kıyametle sarsan bir kıyamet adamıdır.”

Nureddin TOPÇU hocam, ruhun şad olsun...

--Muhtaç Eyleme--

*Ulu tanrım sana yalvarıyorum,
Senden başkasına muhtaç eyleme.
Gecede, gündüzde yakarıyorum,
Merd ile namerde muhtaç eyleme.*

*Her insan bir zaman sevilebilir,
Bir başka zamanda sövülebilir,
Haksız yere belki dövülebilir,
Mazlumu zalime muhtaç eyleme*

*Mal, mülk sahipleri kibirleniyor,
Şan, şöhret sahibi gururlanıyor,
Makam sahipleri ululanıyor,
Yoksulu zengine muhtaç eyleme.*

*Pek çok fenalaştı bugünkü insan,
Onun yaptığını yapmıyor hayvan,
Niyazımdır sana Allah'ım aman,
Mü'mini kafire muhtaç eyleme.*